

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Säntti, Joonas

Title: Liian lahjakkaita tyttöjä

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Lukukeskus, 2019

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Säntti, J. (2019). Liian lahjakkaita tyttöjä. Kiiltomato, 14.10.2019. <https://kiiltomato.net/zelda-fitzgerald-lahjakas-tytto/>

Kiiltomato

Etsii hehkuunsa kirjoja, jotka ansaitsevat lisää huomiota

ETUSIVU PÄÄKIRJOITUKSET ARKISTO TOIM. HUOM. ILMOITUSTAUHU TOIMITUS LYSMASKEN

Liian lahjakkaita tyttöjä

Joonas Säntti, 14.10.2019

Zelda Fitzgerald: Lahjakas tyttö
162 s., Oppian 2019
Kääntäjä(t): Pirjo Pakarinen

Kun ensimmäinen painos **Zelda Fitzgeraldin** (1900–1948) kootuista teksteistä ilmestyi Yhdysvalloissa 1990-luvun alussa, kirjailija **Mary Gordon** aloitti esipuheen korostamalla elämäntarinan merkitystä juuri naiskirjailijoiden ymmärtämisen kannalta. Tämän kirjailijan kohdalla siihen perehtyminen on jo velvollisuus, hän totesi, ja jatkoi vertaamalla Zeldaa **Marilyn Monroen** asemaan sukupolvensa kulttuurisena ikonina. Molempia ihailtiin tietynlaisen naiseudem ja elämäntavan symboleina, samalla kun heidän omaa luovaa lahjakkuuttaan väheksyttiin, ja molempien tarinat päättyivät sopivan traagisesti, kuin ennalta tuomittuina.

Ainakin yhdessä mielessä vertailu ontuu: suunnilleen kaikki ovat nähneet Monroen tähdittämiä elokuvia, mutta huomattavasti useampi on lukenut Zeldasta kuin lukenut Zeldaa. **Nancy Milfordin** elämäkerta *Zelda* (1970, suom. 1989) oli aikanaan todellinen bestseller, ja 2000-luvun mittaan on ilmestynyt jo lukuisia kilpailevia biografoita, romaaneja, elokuva ja tv-sarja. Pienkustantamo Oppianin tänä vuonna ilmestyneet julkaisut novelleista ja ainoaksi jääneestä romaanista *Viimeinen valssi*

(*The Last Waltz*) ovat tietääkseni ensimmäiset suomennokset Zelda Fitzgeraldin omasta kirjallisesta tuotannosta. Sekin kertoo paljon.

Fiktiohahmoja tulkitaan kirjailijan omakuvina tai hänen kokemustensa kaunokirjallisuudeksi jalostettuina versioina.

Tekstejä ei ole säilynyt runsaasti. Tähän kokoelmaan käännetyt novellit on julkaistu lehdissä vuosien 1929 ja 1932 välillä. Ilmestyessään niitä julkaistiin myös kirjailijana arvostetumman aviomiehen nimellä tai pariskunnan yhteistuotantona. Se oli myös keino saada kirjoituksista enemmän rahaa. Kirjailijauran nopeaan loppumiseen vaikuttivat särkyvän mielenterveyden ohella tuotannon laimea vastaanotto ja elämäkertojen perusteella mahdollisesti myös **Scott Fitzgeraldin** mustasukkaisuus.

Yleisin tapa lähestyä näitä tekstejä onkin ollut biografistinen: fiktiohahmoja tulkitaan kirjailijan omakuvina tai hänen kokemustensa kaunokirjallisuudeksi jalostettuina versioina. Tämä korostuu erityisesti romaanin kohdalla, joka on kirjailijan teoksista myös selvästi luetuin ja tutkituin. Toinen yleinen lukutapa on korostaa tekstien kulttuurihistoriallista merkitystä muuttuvan naiskuvan representaatioina. Nyt suomennetun kokoelman novelleissa voi kohdata erilaisia versioita 1920-luvun lopulla syntyneestä ”flapperin” hahmosta, johon liittyi uudenlaisia vapauksia ulkonäön ja käytöstapojen suhteen. Niissä kuvataan sekä maaseudun pysähtyneessä lämmössä unelmoivan ”Etelän tytön” että suurkaupungin seurapiireistä onneaan etsivän tanssitytön elämää.

Yleensä vähemmän huomiota saa kirjailijan omintakeinen tyyli, jota hallitsevat näkökulman rajaukset ja runsas kuvailu. Juoni, jos sellaisesta voi aina edes puhua, on kätkeyty runsaiden kuvailujen ja henkilöiden erityispiirteiden varjoihin. Novelleista ei puutu tapahtumia – varsinkin erilaisia ihmissuhteita muodostuu ja rikkoutuu – mutta tuntuu siltä, että mikään ei kiinnosta

kirjoittajaa vähemmän kuin jännityksen rakentaminen. Novelleissa on kappaleita, jotka perustuvat lähinnä erilaisten "kuin"-vertausten kehittelylle. Myös dialogia on hyvin vähänlaisesti. Jos pidät itseisarvona harjoitetusta rikkaasta kuvauksesta ja kielen kekseliäisyydestä, löytänet ilon hetkiä näiden tekstien parissa. Ainakin minä löysin.

Omaelämäkerrallisuutta ajatellen novellien kerronta on hyvin etäännytettyä ja epähenkilökohtaista: näitä "tyttöjä" kuvataan usein ulkoisten vaikutelmien, asusteiden, sosiaalisen aseman ja toisiin vaikuttamisen kautta. Usein kertoja on ulkopuolinen todistaja, päähenkilön elämää etäältä ja hieman ironisesti seuraava sivullinen, joka muuttuu lähes huomaamatta memuotoiseksi, yhteisön ääneksi. Novellien nimihahmoja kyllä luonnehditaan ja tyypitellään, mutta heidän varsinaiset motiivinsa jäävät usein tuntemattomiksi. Kertojat kykenevät usein vain toteamaan, että no, juuri sellainen ihminen hän nyt vain oli. *"Mielestäni ihmiset eivät koskaan muutu, ennen kuin he todella näyttävät erilaisilta"* (s. 61), toteaa eräs kertojista, tiivistäen hyvin jotain novellien tarkkaan mietitystä "pinnallisuudesta".

Esimerkiksi novellissa "Neiti Ella" luonnekuvaa nimihenkilöstä kehittellään kuvailemalla hänen hankalaa tapaansa asettautua terassin riippumattoon. "Lahjakasta tyttöä" lukiessa syntyy vaikutelma, että henkilöt on siirretty Ranskaan, jotta kirjailija pääsee kuvaamaan pariisilaisen yökerhon tunnelmaa ja erikoisia kommervenkkejä. Tämän kadonneen maailman detaljit ovat lähes sadan vuoden etäisyydeltä luettuna tietysti osa lumousta. Todella varakas ja tyylikäs nainen ilmeisesti pukeutuu vain erilaisiin harmaan sävyihin. Hissi asunnon alakäytävällä on eräs tärkeä merkki sosiaalisesta statuksesta, mutta jos haluaa olla *recherché* ja osoittaa *"hienoa halveksuntaa amerikkalaista kaupallisuutta kohtaan"*, siitä voi tehdä itsekäytettävän. Kuten näistäkin esimerkeistä käy ilmi, novellien maailma on usein etäällä lamavuosien köyhimpien arjesta.

Elämä on toisaalla

Novellien naishahmot ovat unelmoijia, jotka ovat vain harvoin tyytyväisiä omassa elämänpiirissään. "Tyttöpolossa" kotiopettajattarena työskentävä Eloise haluaa uskoa elämän tarjoamien yllätysten mahdollisuuteen, vaikka menettää

tilaisuutensa pikkukaupungista pakenemiseen aina samalla tavalla. Myös parempiosaiset ovat vankeina tylsissä avioliitoissa ja seurapiireissä, joista he turhaan etsivät jotain todellista ja merkityksellistä. Jos asetelmassa on tietoinen feministisen kritiikin ulottuvuus, Fitzgerald ei ainakaan korosta sitä. Käsitys toivon hiipumisesta, arkisesta resignaatiosta, välittyy hyvin pidättyväisen ja vähäeleisen kerronnan kautta. Muutamissa jaksoissa kauniisiin naisiin kohdistuvien odotusten ristiriitaisuus otetaan ironian kohteeksi, kuten kuvauksessa siitä miten teatteritähden karismaan suhtaudutaan:

"Tuo ominaisuus oli tunnettu teatterin johtajien kesken kuumana tavarana, laajalle, tarkkanäköiselle yleisölle fyysisenä vetovoimana, ja laajahkolle piirille vihamiehiä alemmilta teatraalisilta tasoilta kyvyn puutteena." (s. 48)

Lukija voi tietysti ajatella, että useita henkilöitä määrittävä tyhjyyden kokemus on erityisesti kirjoitusajan naisten ongelma. "Hän ei voinut liittää yhteen tapahtumia, jotka olivat muodostaneet hänen elämänsä", kertoja kuvailee kokoelman ensimmäisen novellin "Alkuperäistä tyttöä", joka tuntee olevansa jatkuvasti kuin "vastasyntynyt" (s. 7). Novellin "Tyttö, josta prinssi piti" seurapiirikaunottarella on loputtomasti rahaa ja selittämätöntä vetovoimaa, mutta yhtä loputonta on ikävystyminen. Toisaalta monissa ajan kirjailijoiden teoksissa kärsitään samanlaisista sielunvaivoista, kirjoittajien ja protagonistien sukupuolesta riippumatta. "Neiti Ella" tuo nopeasti mieleen **William Faulknerin** rappioituneen etelän gotiikan, ja monissa kertomuksista on samanlaista hieman kyynistä melankoliaa kuin aviomies **Fitzgeraldin** proosateksteissä.

Seurapiirikaunottarella on loputtomasti rahaa ja selittämätöntä vetovoimaa, mutta yhtä loputonta on ikävystyminen.

Tarinallisen aineksen vähäisyys, henkilöiden välisten jännitteiden sivuuttaminen ja yleistyksiin taipuva, etäännyttävä

kerronta saattavat aiheuttaa tunteen siitä, että novelleissa ei ole mitään kokemuksellisesti tartuttavaa, itse kielen toiminnan ohella. En voi sanoa, että Fitzgeraldin novellit herättävät suuria tunteita, mutta tämänkin puutteen voi nähdä positiivisemmin. Kirjailija on nimittäin ihastuttavan vapaa kahdesta nykyproosan pahimmasta riippakivestä, ylitehokkaasta juonellistamisesta ja banaalinselkeästä ilmaisusta. Jos novellit tuntuvat hieman tyyliharjoituksilta, samaa voi sanoa monesta paljon keskeisemmästä modernistikirjailijasta, kuten **Katherine Mansfieldin** tai **Jean Rhysin** varhaistuotannosta. Sitä paitsi tietynlainen epävalmius voi olla paljon kiinnostavampaa kuin läpeensä jäsenneily ja elottomaksi tilkitty tarinankudonta. On totta, että novellien hahmot eivät tunnu hirveästi muuttuvan tai kasvavan. Kirjailija vain ”kuvaa heidän luonteitaan, mutta ei kehitä niitä”, kritisoi elämäkerturi Milford (1989, 183). Entä sitten? Miksi novelleissa pitäisi luoda kokonaisia, samastuttavia henkilökuvia?

Varsinkin kun kielessä riittää ihailemista. Fitzgeraldin kuvailun lahja tarjoilee valloittavia metaforia: vanhan naisen katkeruus on kuivunut silmien taakse ”*kuin sipulit narussa avoimella tulella*” (s. 95) ja toisen novellin keväisin muuttohaluun heräävälle perheelle Amerikka vaikuttaa ”*pienen pojan taskun sisäpuolelta*” (s. 92). Eurooppalaisessa yökerhossa esiintyvän banjonsoittajan kasvot avautuvat ”*kuin laajat ja ystävälliset preeriat*” ja hänen ”*hymynsä työnsi hänen ihonsa yhden korvan taakse kuin satiinihameen sateiselta jalkakäytävältä*” (s. 115).

Näin kuvataan elämänsä jatkuvasti dramatisoivan henkilön luonteeseen kuuluvaa päättäväisyyttä ja itsevarmuutta: ”*Now I knew that Caroline had not a bit of that fading-violets, closing-episode note of the minor lyric poet that makes people run from things...*”

Suomennoksessa asiat on ilmaistu vähän tyypistetymin: ”*Nyt tiesin, että Carolinella ei ollut silloisessa persoonallisuudessaan vähääkään sitä vähäpätöisen runouden haalistunutta sinipunaa, joka saa ihmiset juoksemaan pakoon asioita...*” (s. 72)

Kääntäjä torkahteli

Sanoisin, että Zelda Fitzgeraldin kääntäminen vaatii erityisen paljon tarkkuutta ja omistautumista. Tämä julkaisu ei ihan vastaa haasteeseen. Suurin ongelma on tekstin sujuvuudessa ja monimutkaisiksi muuttuvissa virkkeissä. Joskus ilmauksia on myös suomennettu liian kirjaimellisesti, miettimättä niiden käyttötapoja ja merkityksiä alkukielessä. Yleistuntuma on sellainen, että työ on tehty aivan liian nopeasti.

Kun parisuhteen toinen osapuoli on saapunut kotiin vasta aamiaisen jälkeen, tarjoillaan seuraava tiivistys: ”Lola oli luistellut hänen paistetuilla munillaan, niin sanoakseni”. (s. 121) Se kuulostaa aika paljon queerimmältä kuin pitäisi. Nuori mies, jonka kerrotaan olevan käyttäytymisensä puolesta kuin tuleva diplomaatti (“A likely candidate for the diplomatic corps”) ruumiillistuu kerrassaan käsittämättömästi ”ehdokkaaksi diplomaattisessa ruumissa” (s. 34). Vähintään parissa kohdassa sana ”affair” on käännetty ”suhteeksi” kun sillä on tarkoitettu tilannetta tai tapausta.

*Paistetuilla munilla
luistelu* kuulostaa aika
paljon queerimmältä kuin
pitäisi.

Myös maisemakuvauksien kohdalla suomennoksen valinnat tekevät tekstistä turhan vaikeaselkoista ja dramaattista. Fitzgeraldin runsaissa virkkeissä riittää verbejä ja adjektiveja useamman tarpeisiin, joten jos niitä suomentaa liian suoraan, kielii ei ihan pysy kyydissä: ”Juan-Les-Pins ja Antibes laskeutuvat alas maahan kirkailla mielihyvän resepteillä ja kauneuden kaavoilla, mitkä säästävät mieltä kovasti kulumasta ja repeytymästä keksimässä kauempaa olevaa elämän tarkoitusta.” (s. 137–138) (“Juan-Les-Pins and Antibes come down to earth with bright prescriptions for pleasure and formulas of beauty which save the mind much wear and tear of inventing further reason d,être.”)

Oppianin julkaisuluettelo on todella kiinnostava. Pienkustantamo on keskittynyt 1900-luvun alun vähemmän tunnettuihin modernisteihin. Pikaisen tutustumisen perusteella

vaikuttaisi siltä, että joukossa on myös onnistumisia. Esimerkiksi Fitzgeraldin romaanin käänös vaikuttaa jo helpommin luettavalta, vaikka se sisältää vielä runsaammin kuvailevia jaksoja. On kuitenkin pakko ihmetellä: kun kääntää näin pienen yleisön kirjallisuutta, miksi tehdä sitä huolimattomasti?

Lisätietoa internetissä

New York Timesin maineikas kriitikko Michiko Kakutani arvioi Zelda Fitzgeraldin kootut vuonna 1991

Esittely Fitzgeraldin romaanista *Save Me The Waltz* Modernism/modernity-verkkolehdestä

Hae teosta AdLibriksen verkkokaupasta

Arkistostamme löydät vanhempia kirjoituksiamme tarkemmalla hakukoneella. Voit hakea kirjoituksia ajan tai kategorian mukaan.

[Arkisto](#)